

РЕКРЕАЦІЙНИЙ ЕКОЛОГО-ТУРИСТИЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ДОЛИНИ РІЧКИ МЖА

*Молчанюк О.В., Пальчик О.О., Шепель І.М., Дехтярєва О.О., Чернікова Н.В.
Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія»
Харківської обласної ради*

Рекреація відноситься до такого вибіркового виду діяльності, який стає необхідною умовою нормальної життєдіяльності людини, засобом компенсації напруги і відновлення працездатності. Головне її завдання — відновлення та розвиток фізичних та психічних сил кожного члена суспільства, всебічного розвитку його духовного світу.

Термін «рекреація» тісно пов'язаний з терміном «екотуризм» (ecotourism), який був запропонований у 1980 р. мексиканським економістом-екологом Гектором Цебаллос-Ласкурейном (Hector Ceballos-Lascurain). На його думку, це поняття означає поєднання подорожі з дбайливим ставленням до природи і дозволяє об'єднати радість знайомства і вивчення зразків флори і фауни з можливістю сприяти їх захисту [5].

Екотуризм сьогодні це комплексний, міждисциплінарний напрямок, що забезпечує взаємозв'язок інтересів туризму, охорони природи і культури, і його роль може бути досить істотною. Екотуризм стає явищем, що характеризує кінець двадцятого століття та, ймовірно, також двадцять перше [9].

На думку дослідника Д. В. Каргаловой, «екологічний туризм формує систему уявлень про цінності природних ресурсів, стимулює пізнавальну активність особистості, спонукає до оволодіння новими екологічними знаннями та їх використання в цілях поліпшення стану навколишнього середовища» [4].

Об'єктами екотуризму можуть бути як природні, так і штучні елементи. Природні ресурси використовуються таким чином, щоб задовольнити економічні, соціальні та естетичні потреби, але при цьому зберегти культурну унікальність, найважливіші екологічні особливості, різноманіття біологічних видів і життєво важливі системи [8].

Таким чином, екотуризм може бути включеним у систему еколого-валеологічної освіти як один з її прикладних компонентів. Його практична значимість реалізується у вихованні і формуванні духовно-моральної особистості. При цьому вирішальна роль екотуризму полягає у встановленні природовідповідних якостей людини. В процесі спілкування з природою вона починає усвідомлювати себе як частину природи і природу в собі. Гармонія, яку людина відчуває, зливаючись з природою, формує в її свідомості почуття любові, поваги, ошадливості, відповідальності по відношенню до неї. Однак це поняття ще не в достатньо повній мірі розроблене [7].

На Заході рекреація є складовою частиною екотуризму. О. А. Альмухамедова звертає увагу на те, що формування мережі природоохоронних територій — процес безперервний, пов'язаний з виявленням своєрідних і унікальних природних об'єктів, створенням природно-антропогенних систем, що виконують природоохоронні, рекреаційні чи інші, вельми значущі для людини, функції. Однак усвідомлене відношення до цих територій не тільки фахівців, але і населення області в цілому залежить від ступеня інформованості про значущість, унікальність та вразливість цих об'єктів. Затребуваність цієї інформації багато в чому

визначається еколого-туристичним потенціалом цих територій [1].

На думку Т. В. Ніколаєнко, під рекреаційним потенціалом території слід розуміти сукупність природних, культурно-історичних і соціально-економічних передумов для організації рекреаційної діяльності на певній території [6].

Дуже часто рекреаційний потенціал передбачає наявність на території унікальних або, принаймні, цікавих не тільки для місцевих жителів об'єктів.

Н.Ф. Реймерс розуміє під рекреаційним потенціалом один з показників природно-ресурсного потенціалу — ступінь здатності природної території чинити на людину позитивний фізичний, психічний та соціально-психологічний вплив, пов'язаний з відпочинком [6].

На думку деяких авторів, природно-рекреаційний потенціал території являє собою сукупну можливість задоволення потреб духовного і фізичного розвитку суспільства і відтворення головної продуктивної сили — людини — шляхом раціонального використання властивостей і якостей природних ресурсів і об'єктів [2].

Рекреаційні ресурси — це компоненти природного середовища і феномени соціокультурного характеру, які завдяки особливим властивостям (унікальність, оригінальність, естетична привабливість, лікувально-оздоровча значимість) можуть бути використані для організації різних видів і форм рекреаційної діяльності. Для них характерні: контрастність зі звичним середовищем проживання людини в поєднанні природних і культурних середовищ. Рекреаційними ресурсами визнаються ті території, які відповідають двом критеріям: місце відрізняється від середовища проживання, звичного для людини; представлено поєднанням двох або більше природних середовищ.

Залежно від походження природні рекреаційні ресурси поділяються на фізичні, енергоінформаційні та біологічні [3].

До фізичних рекреаційних ресурсів належать всі компоненти неживої природи з фізико-географічними ресурсами: геологічні, геоморфологічні, кліматичні, гідрологічні, термальні. Енергоінформаційні рекреаційні ресурси являють собою поля ноосферної природи, що слугують факторами атрактивності місцевості або ландшафту і позитивно впливають на психо-фізичний стан людини. Цей тип ресурсів є основою для розвитку культурного та релігійного туризму.

Під біологічними рекреаційними ресурсами розуміють всі компоненти живої природи. Всі природні рекреаційні ресурси (фізичні, біологічні, енергоінформаційні) об'єднані між собою і непорушно пов'язані потоками речовини і енергії, формують комплексні рекреаційні ресурси природно-територіальних рекреаційних груп. Звичайно, на цій основі виділені такі типи природних рекреаційних ресурсів: геологічні, морфологічні, кліматичні та ін. Кожен тип цих ресурсів володіє властивими, притаманними тільки їм ознаками, на основі яких виділяють наступні види: можливість використання і ступінь атрактивності; лікувально-оздоровчі властивості та історична унікальність; екологічні критерії.

Враховуючи все вищевикладене, нами проведено аналіз природно-рекреаційного потенціалу проєктованого національного природного парку (НПП) «Мжанський», з оцінкою можливості використання даної території для екотуризму.

У наш час існують різні методики оцінки рекреаційного та екологічного потенціалу територій. В основі цих методик покладене визначення

класифікаційних ознак оцінки еколого-туристичного потенціалу. Е.А. Котляров об'єднує їх у три групи: 1. Первинні, що включають природні умови та ресурси (атрактивність елементів ландшафту, біорізноманіття, наявність крупних видів тварин, можливість відпочинку, сприятливі кліматичні умови; 2. Вторинні, що включають соціально-культурні умови та ресурси (наявність природних та історичних пам'яток, комфортність та тривалість подорожі та ін.); 3. Лімітуючі умови (небезпечні природні явища, небезпечні та отруйні види тварин, паразитичні комахи, наявність отруйних рослин) [10].

Аналіз природно-кліматичних ресурсів району дослідження підтверджує можливість їх використання в якості рекреаційних. В ході дослідження видового різноманіття ссавців підтверджена реєстрація 66 видів, що становить 50 % териофауни України. Літературні дані свідчать, що за 20 років в Україні кількість видів зросла на 30,7 %, тоді як в регіоні досліджень — на 37,5 %, що свідчить про перспективність біологічних рекреаційних ресурсів досліджуваного національного парку.

Крім природних комплексів, характерних для долини р. Мжа, територія, пропонує для створення парку, містить ряд історичних пам'яток, які є туристичними об'єктами.

Таким чином, проєктований природний парк «Мжанський» має всі компоненти природного середовища, які завдяки своїй унікальності, оригінальності, естетичній привабливості повинні бути використані для організації різних видів і форм рекреаційної діяльності.

Література

1. Альмухамедова О.А. Роль екотуризму в устойчивом развитии рекреации / О.А. Альмухамедова // Известия ЮФУ. Технические науки. — №6 (143). — 2013. — С. 8-16.
2. Власова Е.Я. Рекреационные ресурсы, природно-рекреационный потенциал территории: сущность, особенности и функции. / Е.Я. Власова, Полякова Л.А. // Известия Уральского государственного экономического университета. — 2011. — № 4 (36). — С. 108-114.
3. Зайцев В.П. Рекреационные ресурсы — основа активного отдыха человека. / В.П. Зайцев, С.С. Ермаков, С.В. Манучарян // Педагогика, психология и медико-биологические проблемы физического воспитания и спорта. — 2011. — № 3. — С. 52-61.
4. Каргалова Д.В. Потенциал экологического туризма в развитии экологической культуры населения региона / Д.В.Каргалова // XV Международная конференция «Образование в интересах устойчивого развития» (Россия, Москва, 27-28 июня 2009 г.): тезисы докладов и презентаций XV Международной конференции «Образование в интересах устойчивого развития». Санкт-Петербург, 2009. — С. 221.
5. Косолапов А.Б. Теория и практика экологического туризма: Учебное пособие. М.: КНОРУС, 2005. — С. 9.
6. Кусков А. С., Голубева В. Л., Одинцова Т. Н. Рекреационная география: учеб.-метод. комплекс. М.: Изд-во МПСИ; Флинта, 2005.
7. Леонов В.В. Экотуризм как интегрированная основа экологического образования / В.В. Леонов // Среднерусский вестник общественных наук: Философия и проблемы гуманитарного знания. — №1. — 2012. — С. 21-23.
8. Пензина О.С. Возможности использования опыта ЕС по продвижению экологического продукта в российских условиях // Вестник Санкт-Петербургского университета. — Сер. 5. — Вып. 3. — 2008. — С 140.

9. Экологический туризм на пути в Россию. Принципы, рекомендации, российский и зарубежный опыт / Ред.-сост. Е.Ю. Ледовских, Н.В. Моралева, А.В. Дроздова. Тула, 2002. — С. 82.
10. Котляров Е.А. География отдыха и туризма. Формирование и развитие территориальных рекреационных комплексов. — М. : Мысль, 1978. — 238 с.

ВИКОРИСТАННЯ КУЦОВИХ РОСЛИН ЛІСОВИХ НАСАДЖЕНЬ ОКОЛИЦЬ С. ЛЯШКІВКИ ЦАРИЧАНСЬКОГО Р-НУ В НАРОДНІЙ МЕДИЦИНІ

Дерев'яно Т.В. , Сиса І.Є.

Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г.Короленка

На сьогодні рослини є одним із основних джерел для отримання різноманітних лікарських речовин. Більше 30% усіх лікарських препаратів отримують з рослинної сировини. Тому досить актуальним питанням є виявлення серед дикорослої флори тих видів, препарати з яких мають виражену фармакологічну дію і терапевтичний ефект, а також оцінити ресурси лікарських рослин.

З цією метою нами було проведено дослідження лісових насаджень (на базі природного широколистяного лісу сформовані невеликі штучні насадження) околиць с. Ляшківки Царичанського району з метою виявлення цілющих деревних рослин і складання флористичного списку перспективних для використання лікарських видів тощо. Особливу увагу привертають чагарникові види (5), які характеризуються цінними фітотерапевтичними властивостями та широким застосуванням в народній медицині.

Бузина чорна — *Sambucus nigra* L. У лісових насадженнях околиць с. Ляшківки зустрічається досить часто. Квітки бузини містять глікозиди самбунігрин і рутин, ефірну олію, органічні кислоти (кавову, валеріанову, яблучну, хлорогенову), дубильні речовини, вітамін С. Плоди рослини багаті вітамінами, органічними кислотами, цукром та амінокислотами. В ягодах також міститься природний барвник, який можна використовувати у харчовій промисловості, а також тирозин [1, 2]. Застосовується як потогінний, сечогінний і протизапальний засіб. Рекомендують при простудних захворюваннях, хворобах дихальних шляхів (при бронхіальній астмі). Бузина діє жовчогінно, тому її доцільно включати в збори при лікуванні печінки і жовчовідних шляхів. При хворобах нирок і сечового міхура настій бузини надає протизапальну, сечогінну і спазмолітичну дію. Як проносний засіб настої і киселі з ягід бузини застосовують в педіатрії. У народній медицині бузину застосовують і при лікуванні діабету, ревматизму, подагри, а також зовнішньо при опіках, попрілостях, фурункулах, трофічних виразках, для компресів і припарок, для полоскання горла та порожнини рота.

Глід звичайний — *Crataegus oxycantha* L. використовують при різних захворюваннях серцевого м'яза (зокрема, при коронарних порушеннях, що супроводжуються симптомами стенокардії), при гіпертонічній хворобі, при артеріосклерозі, нервово-психічному збудженні, запамороченні, при гострому суглобовому ревматизмі. Квітки та плоди рослини містять кислоти (урсолову, хлорогенову), флавоноїди, сапоніни, сорбіт,